

ΑΚΕΩ

ΠΑΥΛΟΣ ΔΙΓΚΛΗΣ Γ.Γ. ΠΕΟ

Ομιλία σε σεμινάριο στελεχών
της ΠΕΟ

Λευκωσία 21/11/1989

Συναδέλφισσες και Συνάδελφοι,

Το σεμινάριο σας με θέμα τη Περεστρόϊκα λαμβάνει χώρα σε μια περίοδο που σε μια σειρά σοσιαλιστικές χώρες πραγματοποιούνται ραγδαίες και συγκλονιστικές επαναστατικές αλλαγές. Μετά τα εγκαίνια της Περεστρόϊκα στη Σοβιετική Ένωση ριζικές και συγκλονιστικές αλλαγές σημειώνονται στην Ουγγαρία, στη Πολωνία, στη Λ.Δ. της Γερμανίας, στη Βουλγαρία, ενώ λαϊκές εκδηλώσεις πραγματοποιούνται και στη Τσεχοσλοβακία. Οι εξελίξεις αυτές είναι πρωτοφανείς στο σοσιαλιστικό κόσμο.

Κατά τη πεποίθησή μου τα διαδραματιζόμενα στο σοσιαλιστικό κόσμο μαρτυρούν την ύπαρξη σοβαρής κρίσης. Αυτή η κρίση είναι πρωτίστως πολιτική κρίση. Μερικοί βέβαια ισχυρίζονται πως δεν υπάρχει κρίση. Αν όμως όλη αυτή η θύελλα, όλος αυτός ο τρανταγμός στις σοσιαλιστικές χώρες, δεν είναι κρίση, τότε τί είναι;

Τα μέλη και στελέχη μας, οι προοδευτικοί άνθρωποι και οι δημοκράτες, γενικά οι εργαζόμενοι της Αριστεράς, διακατέχονται από έντονο σκεπτικισμό και προβληματισμό. Δεν αποκρύβω και την απογοήτευση που καταλαμβάνει και ορισμένα στελέχη ακόμα. Όλοι διερωτούμαστε πώς εξηγείται, ποιοί είναι οι λόγοι που οδήγησαν σ' αυτό το σεισμό που συνταράσσει όχι μόνο τις χώρες που λαμβάνει χώραν, αλλά και ολόκληρο το παγκόσμιο αριστερό και προοδευτικό κίνημα;

Έχω τη πεποίθησή πως η απάντησή μας σ' αυτό το ερώτημα δεν πρέπει να είναι ρηχή κι επιφανειακή. Πρέπει να είναι ειλικρινής, να εισέρχεται σε βάθος και να προβαίνει σε μια βαθειά τομή των παραγόντων και αιτιών που οδήγησαν στη σημερινή

κοσμογονική έκρηξη. Απαντώντας αυτό το ερώτημα δεν πρέπει να συγκαλύπτουμε καταστάσεις, παράγοντες, λάθη, εγκλήματα και παραλείψεις που οδήγησαν στη σημερινή τραγική κατάσταση. Επιβάλλεται μια τίμια κριτική κι αυτοκριτική προσέγγιση σε βάθος. Ετσι μόνο θ' απαλλαγεί το διεθνές εργατικό και κομμουνιστικό κίνημα από τη κληρονομιά της σταλινικής και μετασταλινικής περιόδου. Ετσι μόνο θ' απαλλαγεί από τη νοοτροπία εκείνη που διαπότιζε αυτό το κίνημα σχεδόν σ'ολόκληρη τη περίοδο που πέρασε από τη Μεγάλη Οκτωβριανή Επανάσταση. Ετσι μόνο αυτό το κίνημα θ' απορρίψει θέσεις, σχήματα, μορφές και μέθοδες δουλειάς που αποτελούσαν θεωρητικό υπόβαθρο στη ζωή και τη δράση του μετά το 1930. Ετσι μόνο θα υπάρξει εγγύηση και θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις που θ' αποκλείουν την επανάληψη του παρελθόντος. Με δυο λόγια η πραγματική κάθαρση του διεθνούς εργατικού και κομμουνιστικού κινήματος επιβάλλει μια σε βάθος και τίμια κριτική και αυτοκριτική για να απαλλαγούμε από εκείνα τα κακά και ολέθρια που μας κληροδότησε η περίοδος του Στάλιν. Οι επιφανειακές και γενικόλογες διακηρύξεις, που μπορεί να οφείλονται και στον αέρα που φυσά αυτή τη περίοδο, δεν οδηγούν στη πραγματική κάθαρση και εξυγίανση αυτού του κινήματος.

Κατά τη πεποίθησή μου η κρίση στις σοσιαλιστικές χώρες οφείλεται σε δυο βασικούς λόγους αλληλοσυνδεόμενους:-

Ο πρώτος λόγος είναι τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν σχεδόν όλες οι σοσιαλιστικές χώρες. Θα με ρωτήσετε:- Πού οφείλονται και γιατί δημιουργήθηκαν αυτά τα οικονομικά προβλήματα;

Είναι φανερό πως η ρίζα αυτών των προβλημάτων βρίσκεται στο σταλινικό μοντέλο οικοδόμησης του σοσιαλισμού. Αυτό το μοντέλο έχει σαν βάση το διοικητικό και γραφειοκρατικό συγκεντρωτισμό στη διεύθυνση της οικονομίας. Αναπόφευχτα αυτό το χαρακτηριστικό γνώρισμα του σταλινικού μοντέλου οδήγησε στη βουλησιарχία (βολουνταρισμό) στη λειτουργία της οικονομίας. Αντικατάστησε τους αντικειμενικούς οικονομικούς νόμους με την υποκειμενική αυθαιρεσία. Ουσιαστικά

κατάργησε το νόμο της αξίας. Αυτό το σύστημα διεύθυνσης της οικονομίας είχε προσωρινές επιτυχίες, στις οποίες διαδραμάτισε ρόλο και ο τότε υποκειμενικός παράγοντας. Μακροπρόθεσμα, ήτο αναπόφευχτο το σταλινικό μοντέλο στην οικονομία να οδηγήσει στα σοβαρά οικονομικά προβλήματα και στη τραγική κατάσταση που τώρα προσέλαβε εκρηχτικές διαστάσεις.

Πρέπει ν'αναφέρω πως τα οικονομικά προβλήματα στις σοσιαλιστικές χώρες δεν είναι νέα. Ακόμα το Σεπτέμβρη 1953, έξι μήνες μετά το θάνατο του Στάλιν, η Κ.Ε. του Κ.Κ.Σ.Ε. διαπίστωσε σοβαρά προβλήματα στην αγροτική οικονομία και χάραξε γραμμή για την αντιμετώπιση τους. Το ίδιο έκαμε λίγο αργότερα για τη βιομηχανία.

Θα με ρωτήσετε:- Ητο αναπόφευχτη η επικράτηση του σταλινικού μοντέλου στην οικοδόμηση του σοσιαλισμού αρχικά στη Σοβ. Ένωση κι αργότερα στις άλλες σοσιαλιστικές χώρες; Η απάντησή μου είναι αρνητική. Στο τέλος της δεκαετίας του 1920 διεξήχθη έντονη συζήτηση, δημόσια και στο κόμμα, για τις μορφές και τους δρόμους που θάπρεπε να υιοθετηθούν για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού. Δυστυχώς επικράτησε η σταλινική επιλογή. Στη συνέχεια τα στελέχη που υποστήριξαν την άλλη επιλογή εξοντώθηκαν, αρχικά πολιτικά, αργότερα δε και βιολογικά. Έτσι επεβλήθη το σταλινικό μοντέλο οικοδόμησης του σοσιαλισμού. Εδώ πρέπει να υπογραμμίσω πως το σταλινικό γραφειοκρατικό διοικητικό και συγκεντρωτικό σύστημα διεύθυνσης της οικονομίας αποτελούσε τη προέχταση και την έκφραση των σταλινικών πρότυπων και μεθόδων που εφαρμόστηκαν στο πολιτικό σύστημα της Σοβ. Ένωσης. Υπήρχε, δηλαδή, μια εναρμόνιση και ομοιομορφία των σταλινικών πολιτικών μεθόδων διακυβέρνησης της χώρας, με το σύστημα διεύθυνσης της οικονομίας, με τις μορφές και μεθόδους οικοδόμησης του σοσιαλισμού. Αυτό είναι εντελώς φυσιολογικό και αναπόφευχτο.

Το σταλινικό μοντέλο οικοδόμησης της σοσιαλιστικής οικονομίας ωδήγησε στις παραμορφώσεις και στα λάθη στην οικονομία, όπως ακριβώς ωδήγησε στις παραμορφώσεις, στις παραβιάσεις της σοσιαλιστικής δημοκρατίας και στα εγκλήματα στο πολιτικό τομέα.

Ο δεύτερος βασικός λόγος για τη κρίση στις σοσιαλιστικές χώρες είναι πολιτικοί παράγοντες. Εν πάση περιπτώσει στη βάση της κρίσης βρίσκονται τα οικονομικά προβλήματα. Τί εννοώ με τους πολιτικούς παράγοντες;

Κι εδώ η ρίζα πρέπει ν'αναζητηθεί στο σταλινικό πολιτικό μοντέλο του σοσιαλισμού. Δεν είναι μυστικά τα εγκλήματα του Στάλιν και οι παραβιάσεις της σοσιαλιστικής δημοκρατίας και νομιμότητας. Είναι τέτοια τα εγκλήματα και οι παραβιάσεις που κανένας εχθρός του σοσιαλισμού δεν το δυσφήμισε περισσότερο από τον ίδιο τον Στάλιν και το καθεστώς που δημιούργησε. Κανένας δεν δυσφήμισε περισσότερο το σοσιαλισμό όσο οι υπεύθυνοι αυτών των εγκλημάτων. Εμείς οι αριστεροί εδώ στη Κύπρο, όπως και σ'όλο το κόσμο, αισθανόμαστε πράγματι ντροπή γι'αυτά που αποκαλύπτονται.

Μερικοί ζηλωτές του Στάλιν και του σταλινισμού φροντίζουν να δικαιολογήσουν αυτά τα εγκλήματα και τις παραβιάσεις λέγοντας πώς ήταν αναπόφευχτα στον αγώνα για την εδραίωση του σοσιαλισμού. Αρνούμαι να συζητήσω καν αυτό το επιχείρημα. Τα σταλινικά εγκλήματα και οι παραμορφώσεις της δημοκρατίας είναι εντελώς ξένα και ασυμβίβαστα με το πλέον ανθρωπιστικό σύστημα που γνώρισε η ανθρωπότητα - το σύστημα του σοσιαλισμού. Αρνούμαι να δεχτώ πως ο αγώνας για το σοσιαλισμό απαιτούσε τη φυσική εξόντωση των 97 από τα 139 μέλη της Κ.Ε. του Κ.Κ.Σ.Ε. στη περίοδο μεταξύ του 17ου και 18ου Συνεδρίου του κόμματος (1934-1938) πολλοί από τους οποίους είχαν σαπίσει στα μπουντρούμια του τσαρισμού αγωνιζόμενοι για το σοσιαλισμό. Κι αυτό μάλιστα σε μια περίοδο που ο σοσιαλισμός είχε βασικά εδραιωθεί. Λυπούμαι να παρατηρήσω πως όσοι επικαλούνται αυτό το επιχείρημα δεν είναι τίποτε άλλο παρά αθεράπαυτοι σταλινικοί που προκαλούν τεράστια ζημιά στο εργατικό και κομμουνιστικό κίνημα.

Το σταλινικό μοντέλο στο πολιτικό τομέα παραβίασε και καταπάτησε στοιχειώδη δημοκρατικά και ανθρώπινα δικαιώματα. Στη μετασταλινική περίοδο οι μορφές και οι μέθοδοι άλλαξαν, αλλά εν πάση περιπτώσει η γραμμή συνεχίστηκε. Τα δημοκρατικά

κι ανθρώπινα δικαιώματα, σύμφωνα με τη σύγχρονη αντίληψη τους, παραβιάζονταν στις σοσιαλιστικές χώρες. Είναι γνωστά για παράδειγμα τα ψυχιατρικά ιδρύματα Μπρέζνιεφ στα οποία εκλείνονταν οι διαφωνούντες. Ητο γνωστή η έλλειψη διαφάνειας, πλουραλισμού και πολυφωνίας. Ητο γνωστό πως δεν επιτρέπονταν στη πράξη οι απεργίες στη Σοβ. Ένωση και άλλες σοσ. χώρες. Μόλις πρόσφατα ψηφίστηκε στη Σοβιετική Ένωση νόμος για ρύθμιση εργατικών διαφορών. Είναι γνωστό πως οι εργαζόμενοι στις σοσιαλιστικές χώρες δεν είχαν το δικαίωμα επιλογής της συνδικαλιστικής τους οργάνωσης κι ότι διώκοντο όσοι δοκίμαζαν να ιδρύσουν συντεχνία άλλη από την επίσημη (Για αποφυγή παρεξήγησης είμαι ενάντια στη διάσπαση του συνδικαλιστικού κινήματος. Είμαι όμως το ίδιο αντίθετος στην επιβολή της ενότητας με διοικητικά ή νομοθετικά μέτρα. Οι εργαζόμενοι πρέπει να έχουν παντού και πάντοτε το δικαίωμα επιλογής της συνδικαλιστικής τους οργάνωσης. Η ενότητα του συνδικαλιστικού κινήματος πρέπει να είναι το αποτέλεσμα της ενσυνείδητης επιλογής και απόφασης των εργαζομένων). Είναι ακόμα γνωστό πως στις σοσιαλιστικές χώρες δεν υπήρχε ουσιαστικά το δικαίωμα ύπαρξης άλλων πολιτικών κομμάτων εκτός από το κομμουνιστικό.

Αυτά τα παραδείγματα στοιχειοθετούν τη παραβίαση της δημοκρατίας που συντελείτο για χρόνια στις σοσιαλιστικές χώρες. Η παραβίαση της σύγχρονης αντίληψης για τη δημοκρατία, η ανάγκη μεταρρυθμίσεων με στόχο τη πλήρη αποκατάσταση της δημοκρατίας αποτελεί το δεύτερο λόγο για τις κοσμογονικές και συγκλονιστικές αλλαγές που συντελούνται στις σοσιαλιστικές χώρες.

Σε σχέση με τους λόγους που οδήγησαν στη πολιτική κρίση στις σοσιαλιστικές χώρες μερικοί ρωτούν:- Δεν πρέπει σ' αυτή τη κρίση ν' αναζητήσουμε τον ιμπεριαλιστικό δάχτυλο; Δεν πρέπει ν' αναζητήσουμε τις αιτίες της κρίσης στις ξένες επεμβάσεις στα εσωτερικά των σοσιαλιστικών χωρών;

Απαντώντας αυτά τα ερωτήματα θάλεγα πως δεν πρέπει ούτε νάμαστε αφελείς, ούτε όμως και να εθελotuφλούμε. Ο ιμπεριαλιστικός δάχτυλος κι οι ξένες επεμβάσεις στα εσωτερικά των σοσιαλιστικών χωρών ουδέποτε σταμάτησαν κι ουδέποτε θα σταματήσουν. Πάντα υπήρχαν και πάντα θα υπάρχουν. Μεταξύ σοσιαλισμού και ιμπεριαλισμού υπάρχουν ανειρήνευτες ανταγωνιστικές ταξικές αντιθέσεις και συμφέροντα. Πάντα ο ιμπεριαλισμός θα εργάζεται για την υπονόμευση του σοσιαλισμού, για τη παρεμπόδιση της προόδου του. Εθελotuφλούμε, όμως ή είμαστε ανίκανοι να διαγνώσουμε σωστά τη κατάσταση αν αποδόσουμε τη κρίση που περνούν οι σοσιαλιστικές χώρες αποκλειστικά στον ιμπεριαλιστικό δάχτυλο και τις ξένες επεμβάσεις. Στη ρίζα της κρίσης βρίσκονται τα σοβαρά οικονομικά προβλήματα των σοσιαλιστικών χωρών και οι πολιτικοί λόγοι που ανάφερα. Αυτά τα προβλήματα και η καταπάτηση της δημοκρατίας ανάπτυξαν μέσα στις μάζες των εργαζομένων μια έντονη δυσαρέσκεια, δημιούργησαν εκείνη την αντικειμενική κατάσταση στην οποία ευδοκιμούν οι ξένες επεμβάσεις και φέρνει αποτελέσματα ο ιμπεριαλιστικός δάχτυλος. Οι ξένες επεμβάσεις κι ο ιμπεριαλιστικός δάχτυλος θα αποτύγχαναν αν έλειπε το εύφορο για τα συμφέροντα του ιμπεριαλισμού έδαφος που δημιούργησαν τα οικονομικά προβλήματα και η καταπάτηση της δημοκρατίας στις σοσιαλιστικές χώρες.

Συνάδελφοι και συναδέλφισσες,

Σε συνδιασμό με τη κρίση και τις κοσμογονικές αλλαγές που συντελούνται στις σοσιαλιστικές χώρες οι εχθροί του σοσιαλισμού φροντίζουν να πείσουν τους λαούς πως αυτή η κρίση μαρτυρά πως χρεωκόπησε ο σοσιαλισμός σαν ιδέα και σαν κοινωνικό σύστημα. Ποιά η εχτίμηση μου γι' αυτή τη θέση;

Δεν εκπλήττει κανένα αυτή η προσπάθεια των εχθρών του σοσιαλισμού. Η προσπάθεια τους εξυπηρετεί τα ταξικά συμφέροντα των πολυεθνικών μονοπωλίων και της αστικής τάξης. Θα ήτο περίεργο αν δεν προβάλλετο αυτός ο ισχυρισμός. Η αστική τάξη και τα μονοπώλια έχουν συμφέρο να διαβάλλουν διαρκώς το σοσιαλισμό, στη προσπάθεια τους να διαιωνίσουν το δικό τους

καπιταλιστικό σύστημα, τη δική τους κυριαρχία, που στηρίζεται στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο.

Είναι φανερό πως η ιδέα του σοσιαλισμού, ο σοσιαλισμός σαν σύστημα δεν χρεωκόπησε. Ο σοσιαλισμός είναι το πιο δίκαιο και πιο ανθρωπιστικό κοινωνικό σύστημα που γνώρισε η ανθρωπότητα. Ο σοσιαλισμός είναι το μέλλο της ανθρωπότητας. Οτι χρεωκόπησε είναι το σταλινικό μοντέλο, η σταλινική αντίληψη για το σοσιαλισμό. Αυτό το μοντέλο κι αυτή η αντίληψη είναι σώματα ξένα προς το σοσιαλισμό.

Ο σοσιαλισμός όπως τον συνέλαβαν οι Μάρξ και Εγκελς, όπως τον επεξεργάστηκε ο Λένιν δεν χρεωκόπησε. Η ουσία του σοσιαλισμού συνίσταται στη κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής και στην εξάλειψη της εκμετάλλευσης ανθρώπου από άνθρωπο. Ο σοσιαλισμός αφ'εαυτού δημιουργεί τις βάσεις και προϋποθέσεις για την απρόσκοπτη ανάπτυξη της οικονομίας, χωρίς τις κρίσεις που αποτελούν συνοδοιπόρο του καπιταλισμού, λόγω της ατομικής ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής και της αναρχίας στη παραγωγή. Ο σοσιαλισμός δημιουργεί τις προϋποθέσεις για πρωτόγνωρη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και σ'αυτή τη βάση για πρωτοφανή άνοδο του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων. Ακόμα ο σοσιαλισμός, λόγω της κατάργησης της ατομικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής, λόγω της κοινωνικοποίησης αυτών των μέσων, εξασφαλίζει τις προϋποθέσεις για πρωτοφανή ανάπτυξη της σοσιαλιστικής δημοκρατίας. Η σοσιαλιστική δημοκρατία είναι η πιο πλούσια και ανθρωπίνη δημοκρατία. Οι εργαζόμενοι σαν ιδιοκτήτες των μέσων παραγωγής μετατρέπονται σε ρυθμιστές της ζωής τους και στο πολιτικό και στον οικονομικό τομέα.

Η αποδοχή του ισχυρισμού για χρεωκοπία του σοσιαλισμού σαν ιδέας και σαν κοινωνικού συστήματος θα ισοδυναμούσε με παραδοχή πως θα υπάρχει αιώνια το καπιταλιστικό σύστημα, αιώνια θα υπάρχει η εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Οι προοδευτικοί άνθρωποι αρνούνται να δεχτούν διαιώνιση του εκμεταλλευτικού καπιταλιστικού συστήματος. Θα συνεχίσουν ν'αγωνίζονται για το σοσιαλισμό. Για σοσιαλισμό δημοκρατικό και ανθρωπινό. Για σοσιαλισμό απαλλαγμένο από τα σταλινικά

εκτρώματα και τις παραβιάσεις της σοσιαλιστικής δημοκρατίας και νομιμότητας. Για ένα τέτοιο σοσιαλισμό θα συνεχίσουν ν'αγωνίζονται οι αριστεροί και προοδευτικοί άνθρωποι και στη Κύπρο και σ'ολόκληρο το κόσμο.

Σε σχέση με αυτή τη τοποθέτηση θα με ρωτήσετε:-
Πώς εννοούμε το δημοκρατικό και ανθρώπινο σοσιαλισμό;
Ποιά είναι τα βασικά γνωρίσματα αυτού του σοσιαλισμού;
Ποιά σχέση έχει η περεστρόϊκα με ένα τέτοιο σοσιαλισμό;

Πρέπει να πω ότι δεν υπάρχει ένα μοντέλο δημοκρατικού κι ανθρώπινου σοσιαλισμού που να χωρεί και να ταιριάζει σε κάθε χώρα και σε κάθε περίπτωση. Κάθε χώρα έχει τη δική της Ιστορία, το δικό της πολιτισμό, τις δικές της ιδιομορφίες. Το μοντέλο του δημοκρατικού και ανθρώπινου σοσιαλισμού πρέπει να τύχει επεξεργασίας κι εφαρμογής λαμβανομένων ακριβώς υπόψη της Ιστορίας, του πολιτισμού, των ιδιομορφιών της κάθε χώρας.

Ομως, πέραν των ιδιαζουσών συνθηκών κάθε χώρας, πέραν των ειδικών μορφών και μεθόδων που θα χρησιμοποιηθούν σε κάθε χώρα για την οικοδόμηση του δημοκρατικού κι ανθρώπινου σοσιαλισμού, θεωρώ πως σ'όλες τις περιπτώσεις ο σοσιαλισμός πρέπει να διέπεται από ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, αν πρόκειται ν'αποτελεί σοσιαλισμό στη πράξη κι όχι μόνο στ'όνομα. Θα παραθέσω δυο τέτοια βασικά γνωρίσματα:-

Πρώτο γνώρισμα είναι η κοινωνικοποίηση των μέσων παραγωγής. Χωρίς αυτή τη κοινωνικοποίηση δεν μπορεί να υπάρξει σοσιαλισμός. Αν τα μέσα παραγωγής παραμένουν ατομική ιδιοκτησία είναι οτιδήποτε άλλο εκτός από σοσιαλισμός. Οι μορφές κοινωνικοποίησης μπορούν νάναι ποικίλες, ακριβώς λαμβανομένων υπόψη των συγκεκριμένων συνθηκών. Μπορεί νάναι συνεταιριστικές μορφές ιδιοκτησίας ή μπορεί νάναι κρατική μορφή ιδιοκτησίας. Η ουσία συνίσταται τα μέσα παραγωγής νάναι κοινωνικοποιημένα, ν'ανήκουν στους ίδιους τους εργαζομένους, στους παραγωγούς, είτε απ'ευθείας είτε μέσω του κράτους. Ταυτόχρονα πρέπει να εφαρμόζονται τέτοιες μορφές συγκρότησης και διεύθυνσης της οικονομίας που να στηρίζονται στη λειτουργία των

αντικειμενικών οικονομικών νόμων, να μη δημιουργούν κλειστά κυκλώματα και να εξασφαλίζεται δυναμισμός στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.

Εκτός των μορφών ιδιοκτησίας, το χρονοδιάγραμμα για την επικράτηση της κοινωνικοποιημένης ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής είναι επίσης κάτι που πρέπει να εξαρτηθεί από τις συνθήκες της κάθε χώρας. Είναι απαραίτητη μια μεταβατική περίοδος μέχρι την επικράτηση της πλήρους κοινωνικοποιημένης ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής. Η μεταβατική αυτή περίοδος θα ποικίλει στις διάφορες χώρες. Χρειάζεται ευλυγισία στις μορφές οικοδόμησης του σοσιαλισμού. Πρέπει ν' αξιοποιηθεί κάθε τι θετικό που μπορεί να προσφέρει ο καπιταλισμός. Δεν πρέπει να επιδειχθεί βιασύνη στην επικράτηση των κοινωνικοποιημένων μορφών ιδιοκτησίας. Ακόμα πρέπει να γίνει αποδεχτή η ύπαρξη μη κοινωνικοποιημένων επιχειρήσεων, που δεν θα στηρίζονται στην εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο.

Δεύτερο βασικό γνώρισμα του δημοκρατικού κι ανθρώπινου σοσιαλισμού πρέπει ν' είναι η πλέρια δημοκρατία. Αυτό προϋποθέτει πλήρη σεβασμό στ' ανθρώπινα και δημοκρατικά δικαιώματα, πλήρη διαφάνεια, πλουραλισμό απόψεων, πλήρη ελευθερία γνώμης, ελευθερία θρησκείας, αναγνώριση του δικαιώματος ύπαρξης πολιτικών κομμάτων διαφόρων αποχρώσεων. Η εξουσία στο σοσιαλισμό θ' είναι εξουσία των εργαζομένων. Με αυτή την έννοια η δημοκρατία στο σοσιαλισμό θ' είναι η ανώτερη η πιο πλέρια μορφή δημοκρατίας. Τα μέσα παραγωγής θ' ανήκουν στους εργαζομένους, δηλαδή στη καταπληχτική πλειοψηφία του λαού, η οποία θ' ασκεί εξουσία. Στο δημοκρατικό κι ανθρώπινο σοσιαλισμό ιδιαίτερη θέση θα καταλαμβάνει η δημοκρατία των εργαζομένων στις παραγωγικές διαδικασίες.

Όσον αφορά τη σχέση της περεστρόϊκα με το δημοκρατικό κι ανθρώπινο σοσιαλισμό υπογραμμίζω τα εξής:- Η περεστρόϊκα άνοιξε το δρόμο προς αυτό το σοσιαλισμό. Έτσι άνοιξε ταυτόχρονα μια νέα εποχή στην Ιστορία του διεθνούς εργατικού

και κομμουνιστικού κινήματος και μαζί άνοιξε μια νέα εποχή στην Ιστορία της ανθρωπότητας. Η προσφορά της περεστρόϊκα είναι αναμφίβολα κοσμοϊστορικής σημασίας.

Συναδέλφισσες και Συνάδελφοι,

Ένα πολυσυζητημένο θέμα είναι το εξής:- Ποιά η σχέση της περεστρόϊκα που σήμερα βρίσκεται υπό εξέλιξη στις σοσιαλιστικές χώρες με αυτό που έλαβε χώραν το 1968 και κωδικοποιήθηκε σαν "Άνοιξη της Πράγας";

Απαντώντας σ' αυτό το ερώτημα θα παραθέσω τα εξής δυο περιστατικά:-

Τη περασμένη βδομάδα στη διάρκεια της συνεδρίας του Γενικού Συμβουλίου της ΠΣΟ στην Πράγα έγινε δεχτό από το Γενικό Γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος της Τσεχοσλοβακίας σ. Γιιάκες το Γραφείο της ΠΣΟ. Σ' αυτή τη συνάντηση συμμετείχα κι εγώ. Ο σ. Γιιάκες αναφέρθηκε στη κατάσταση στη χώρα και στη περεστρόϊκα που, όπως, είπε βρίσκεται υπό εξέλιξη στη Τσεχοσλοβακία. Αναφερόμενος στο 1968 είπε περίπου τα εξής:- Το πρόγραμμα που επεξεργάστηκε η **Κ.Ε.** του κόμματος το Γεννάρη του 1968 ήτο σωστό. Ομως κατά τη εφαρμογή του σημειώθηκαν τέτοιες εκτροπές που οδήγησαν τον Αύγουστο του 1968 στα γνωστά γεγονότα.

Το δεύτερο περιστατικό που θ' αναφέρω είναι το εξής:- Συνομιλούσα πρόσφατα μ' ένα σοβιετικό σύντροφο. Εχοντας υπόψη πως στο σοβιετικό τύπο δημοσιεύτηκαν απόψεις καταδικαστικές για την επέμβαση του 1968 στη Τσεχοσλοβακία τον ρώτησα για την εχτίμηση του και για το αν προτίθεται σύντομα να τοποθετηθεί επίσημα το Κ.Κ.Σ.Ε. όσον αφορά αυτή την επέμβαση. Η απάντηση του ήτο περίπου η εξής:- Οπωσδήποτε η επέμβαση ήτο λανθασμένη ενέργεια. Η επέμβαση στη Τσεχοσλοβακία έθαφε τη περεστρόϊκα στη Σοβ. Ένωση που θάπρεπε από τότε να είχε αρχίσει. Για ευνόητους λόγους είπε, δεν, πρόκειται άμεσα η Σοβ. Ένωση ν' αποκηρύξει δημόσια την επέμβαση.

Αυτά είναι τα δυο περιστατικά που σχετίζονται με το ερώτημα που υπέβαλα για τη περεστρόϊκα και την "Ανοιξη της Πράγας". Πέραν τούτου ποιές είναι οι προσωπικές μου εκτιμήσεις;

Εχω τη πεποίθηση πως η "Ανοιξη της Πράγας", παρ'όλο που σ'εκείνες τις συνθήκες ήτο πολύ τολμηρό διάβημα, ήτο πολύ ήπια συγκρινόμενη με την έκταση και το βάθος της περεστρόϊκα που σήμερα βρίσκεται υπό εξέλιξη στη Σοβ. Ενωση και σ'άλλες σοσιαλιστικές χώρες. Η σημερινή υπό εξέλιξη περεστρόϊκα ξεπέρασε κατά πολύ την "Ανοιξη της Πράγας". Τη ξεπέρασε από πολλές απόψεις:- Κι όσον αφορά την οικονομία και όσον αφορά την εκδημοκρατικοποίηση και όσον αφορά τη διαφάνεια και όσον αφορά τη κριτική για τα λάθη και τα εγκλήματα του παρελθόντος. Με βάση αυτή τη διαπίστωση έχω τη πεποίθηση πως η "Ανοιξη της Πράγας" δικαιώθηκε.

Εχοντας υπόψη ότι πολύ πρόσφατα ο Γ.Γ. του Κ.Κ.Σ.Ε. σ. Γκορμπατσώφ όταν ρωτήθηκε απάντησε κατηγορηματικά πως δεν τίθεται θέμα επέμβασης της Σοβ. Ενωσης στην Ουγγαρία, τη Πολωνία ή την Λ.Δ. της Γερμανίας λόγω των συντελουμένων αλλαγών, και τόνισε ότι αυτές οι αλλαγές, είναι ζήτημα του λαού της κάθε χώρας, τίθεται το εξής καίριο ερώτημα:- Αφού σήμερα με πολύ ριζοσπαστικότερες αλλαγές δεν τίθεται ζήτημα επέμβασης στα εσωτερικά των σοσιαλιστικών χωρών πώς πρέπει να εκτιμηθεί η επέμβαση του 1968 στη Τσεχοσλοβακία;

Αναφορικά πρέπει να πω πως δυο από τις πέντε χώρες που συμμετείχαν σ'αυτή την επέμβαση (Ουγγαρία και Πολωνία) την έχουν ήδη καταδικάσει. Δεν γνωρίζω ποιά θάναί η θέση της Λ.Δ. της Γερμανίας και της Βουλγαρίας μετά τις πρόσφατες σοβαρότατες αλλαγές που συντελέστηκαν σ'αυτές.

Προσωπικά πιστεύω πως η επέμβαση στη Τσεχοσλοβακία ήτο μια ριζικά λανθασμένη και πολύ επιζήμια ενέργεια. Αυτή τη θέση υποστήριξα και το 1968. Εκείνη η επέμβαση προκάλεσε τεράστια ζημιά στο σοσιαλιστικό στρατόπεδο, στο διεθνές εργατικό και κομμουνιστικό κίνημα και στις διεθνείς σχέσεις.

Η επέμβαση του 1968 παρεβίασε την ανεξαρτησία και αυτοτέλεια μιας σοσιαλιστικής χώρας και ενός Κομμουνιστικού Κόμματος. Παρεβίασε την αρχή της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων χωρών. Αυτή η αρχή πρέπει να έχει καθολική ισχύ. Δεν είναι δυνατό να καταδικάζεται η εισβολή της Τουρκίας στη Κύπρο, των ΕΠΑ στο Βιετνάμ και τη Γρενάδα, αλλά να είναι αποδεχτή η επέμβαση στη Τσεχοσλοβακία. Πρέπει να είναι παντού και πάντα σεβαστή η αρχή της αυτοτέλειας και ανεξαρτησίας κάθε Εργατικού και Κομμουνιστικού Κόμματος σαν του μόνου αρμόδιου σε κάθε χώρα να αποφασίζει και να λύει τα προβλήματα της δικής του χώρας. Αλλωστε ποιος έδωσε σε οποιοδήποτε κόμμα το προνόμιο του αλάνθαστου για να κρίνει τις ενέργειες των άλλων κομμάτων και να αποφασίζει για στρατιωτική επέμβαση στα εσωτερικά τους; Μήπως τα λάθη και τα εγκλήματα που τώρα αποκαλύπτονται αποτελούν τεκμήριο για το αλάνθαστο οποιουδήποτε; Ή μήπως αυτό το δικαίωμα μπορεί να απορρέει από τη στρατιωτική υπεροχή οποιουδήποτε έναντι κάποιου άλλου; Με βάση τις αρχές του μαρξισμού λενινισμού είναι ανεπίτρεπτη η επέμβαση οποιουδήποτε κόμματος στα εσωτερικά οποιουδήποτε άλλου κόμματος. Αυτή είναι μια αρχή με παγκόσμια ισχύ.

Είπα πως η επέμβαση στη Τσεχοσλοβακία προξένησε τεράστια ζημιά στο διεθνές εργατικό και κομμουνιστικό κίνημα. Διάσπασε αυτό το κίνημα και γέννησε τον ευρωκομμουνισμό, που σήμερα ξεπεράστηκε κατά πολύ από τη περεστρόϊκα.

Θα με ρωτήσετε:- Ποιά θέση πήρε τότε το δικό μας κίνημα έναντι στην επέμβαση στη Τσεχοσλοβακία; Δυστυχώς υποστήριξε αυτή την επέμβαση. Αυτή η υποστήριξη πιστεύω πως υπήρξε ένα στίγμα για το αριστερό κίνημα της Κύπρου. Όσοι τότε αντιτάχθηκαν στην επέμβαση στιγματίστηκαν και σπιλώθηκαν και το στίγμα αυτό συνεχίζει από τα τότε να τους κατατρέχει.

Εχω τη πεποίθηση πως στο πνεύμα της περεστρόϊκα και της νέας σκέψης η θέση της Αριστεράς της Κύπρου όσον αφορά την επέμβαση στη Τσεχοσλοβακία πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο επανεξέτασης. Πρέπει να αποτελέσει θέμα έντιμης κριτικής και αυτοκριτικής. Πρέπει να καταλογιστούν ευθύνες σ' εκείνους που τότε οδήγησαν το κόμμα σε μια τόσο

λανθασμένη και επιζήμια θέση.

Συναδέλφους και Συναδέλφισσες,

Θα τελειώσω την εισαγωγική μου ομιλία με μια ενδο-σκόπηση. Πώς τίθεται το θέμα της περεστρόϊκα στις κυπριακές συνθήκες; Υπάρχει θέμα περεστρόϊκα και σε μας;

Πριν απαντήσω αυτά τα ερωτήματα θα πω ότι το θέμα της περεστρόϊκα δεν είναι ένα τυπικό θέμα. Δεν είναι θέμα να διακηρύξουμε ότι συμφωνούμε και υποστηρίζουμε τη περεστρόϊκα. Αλλωστε ας μη ξεχνούμε ότι πρώτος ο Ζήβκωφ διακήρυξε την υποστήριξη του στη περεστρόϊκα. Στη πράξη όμως περεστρόϊκα δεν έκαμνε. Σήμερα μάλιστα γίνεται λόγος ακόμα και για προσαγωγή του ενώπιον της δικαιοσύνης για διαφθορά. Επαναλαμβάνω, λοιπόν, πως η περεστρόϊκα δεν είναι θέμα λόγων. Είναι θέμα έργων.

Με αυτή τη προσέγγιση πιστεύω πως θέμα περεστρόϊκα υπάρχει και για το αριστερό κίνημα της Κύπρου. Πρέπει να γίνουν βαθειές τομές και έντιμες αυτοκριτικές εκτιμήσεις του παρελθόντος, τόσο στα διεθνή, όσο και στα κυπριακά προβλήματα. Πρέπει να γίνει θεωρητική και ιδεολογική ανανέωση του κινήματος της Αριστεράς στη Κύπρο στο πνεύμα της περεστρόϊκα, της διαφάνειας και της νέας σκέψης. Πρέπει να επεξεργαστούμε τη νέα φυσιογνωμία του κινήματος μας που ν'αντιστοιχεί στις νέες διεθνείς και κυπριακές συνθήκες και με προοπτική τον 21ο αιώνα. Πρέπει να επεξεργαστούμε σαν Αριστερά τη δική μας αντίληψη για το δημοκρατικό και ανθρώπινο σοσιαλισμό στη Κύπρο. Πρέπει ακόμα οι μορφές και μέθοδοι λειτουργίας του κινήματος μας να ανανεωθούν κι εκσυγχρονισθούν στο πνεύμα της περεστρόϊκα, της διαφάνειας και της νέας σκέψης.

Η ιδεολογική ανανέωση κι εκσυγχρονισμός του κινήματος μας είναι τεράστιας πολιτικής σημασίας. Θ'αυξήσει την ελκτική του δύναμη, το κύρος και την επιρροή του. Όσο ταχύτερα γίνεται αυτή η ανανέωση, τόσο το καλύτερο για το ίδιο το κίνημα, τους εργαζόμενους και το λαό μας.

Λευκωσία, 20/11/1989